

Till
Svea hovrätt
Mark- och miljööverdomstolen

Skickas med e-post: svea.avd6@dom.se

Mål nr M 4324-21 ; tillstånd till utrivning av del av vattenanläggning m.m. i Järleån vid Järle kvarn i Nora kommun

Med hänvisning till domstolens föreläggande den 1 april 2022, aktbil 41, får Naturvårdsverket lämna följande bemötande över inkomna överklagandeskrifter.

1. Framställda yrkanden

Överklaganden har inkommit från Nora kommun (aktbil 22), Örebro läns hembygdsförbund (aktbil 12) och enskilda fastighetsägare (aktbil 14).

Samtliga klaganden yrkar att mark- och miljödomstolens dom ska upphävas och ansökan avslås. Nora kommun och fastighetsägarna yrkar, i andra hand, att målet återförvisas till mark- och miljödomstolen för fortsatt handläggning.

Nora kommun och fastighetsägarna yrkar även att Mark- och miljööverdomstolen, innan överklagandet prövas, inhämtar ett yttrande från vattenmyndigheten enligt 22 kap. 13 § miljöbalken.

Samtliga klaganden yrkar att Mark- och miljööverdomstolen håller huvudförhandling och syn.

Nora kommun yrkar att Mark- och miljööverdomstolen tillerkänner kommunen full ersättning för sina rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen med 293 912 kr.

2. Naturvårdsverkets inställning

Naturvårdsverket bestrider ändring av mark- och miljödomstolens dom och yrkar att överklagandena avslås.

Naturvårdsverket bestrider yrkandet om att Nora kommun ska tillerkännas rättegångskostnader utöver det belopp som utdömts av mark- och miljödomstolen.

Naturvårdsverket anser inte att det föreligger något behov av att inhämta ett yttrande från vattenmyndigheten enligt 22 kap. 13 § miljöbalken.

Naturvårdsverket har ingen erinran mot att domstolen håller huvudförhandling och syn.

3. Skälen för Naturvårdsverkets inställning

3.1 Det strider inte mot 3 kap. 6 § miljöbalken att lämna tillstånd

Klagandena anser att de sökta åtgärderna medför påtaglig skada på kulturmiljön i området och att det därför strider mot 3 kap. 6 § miljöbalken att lämna tillstånd till åtgärderna.

Naturvårdsverket har i ansökan och senare yttranden i mark- och miljödomstolen, särskilt yttrandet den 18 september 2020, utförligt redovisat hur verket ser på de sökta åtgärdernas förenlighet med hushållningsbestämmelserna i 3 kap. miljöbalken och de riksintressen som området utpekats för.

Naturvårdsverket vidhåller uppfattningen att de sökta åtgärderna, med de anpassningsåtgärder till skydd för kulturmiljön som verket åtagit sig, inte medför någon påtaglig skada på kulturmiljön. De åtgärder som verket ansökt om och fått tillstånd till utgör den fiskvandring som totalt sett bäst tillgodoser både behovet av att säkerställa en långsiktigt fungerande fiskvandring och behovet av att skydda och bevara områdets kulturmiljövärden. Det huvudsakliga syftet med de planerade åtgärderna är att bidra till nödvändiga förbättringar av vattenmiljön i Järleån samtidigt som den värdefulla kulturmiljön, så långt det är möjligt, skyddas och bevaras.

Naturvårdsverket anser att det kan ifrågasättas om 3 kap. miljöbalken är tillämpligt när det är fråga om att avsluta en pågående verksamhet (aktiv reglering med dammluckorna), se 2 kap. 6 § andra stycket miljöbalken.

3.2 Alternativa utformningar

Klagandena anser att frågan om alternativa fiskväglösningar bör utredas ytterligare innan MKB:n kan godkännas och eventuellt tillstånd kan meddelas.

I kapitel 11.3.1 i MKB:n redovisas de olika alternativ som har utretts och skälen till att dessa inte bedömts som tillräckligt bra med hänsyn till de behov som en fiskvandring måste tillgodose. De alternativ som har utretts är bl.a. en fiskväg i befintlig omlöpsfåra under den gamla stenbron, ett inlöp genom det mellersta utskovet i huvudfåran och ett omlöp på norra sidan av ån. De två sistnämnda alternativen valdes bort med bl a motiveringen att dessa bedömdes innebära ett oacceptabelt ingrepp i kulturmiljön, en bedömning som även Riksantikvarieämbetet delade i sitt remissyttrande till mark- och miljödomstolen (aktbil 65 i mark- och miljödomstolens mål).

Det förstnämnda alternativet, en fiskväg i befintlig omlöpsfåra under stenvälsbron, valdes bort med hänsyn till svårigheterna att få en sådan fiskväglösning att fungera när huvudflödet kommer att gå i huvudfåran och att det förutsätter omfattande åtgärder i såväl själva fåran (terrängjustering) som vid skibordsdammen och dammen över huvudfåran. Till Naturvårdsverkets yttrande till mark- och miljödomstolen den 18 september 2020 bifogades en promemoria från Norconsult där det närmare beskrivs vilka åtgärder som skulle krävas för att en fiskväg i den befintliga omlöpsfåran ska kunna fungera och varför Naturvårdsverket landade i slutsatsen att detta alternativ inte bedöms kunna tillgodose kravet på en långsiktigt fungerande fiskväglösning. Detta alternativ utreddes också grundligt i samband med framtagandet av en tillståndsansökan för en sådan lösning 2010 (en sådan ansökan lämnades dock aldrig in till domstolen).

Frågan om hur anläggningen kan miljöanpassas för att tillgodose de EU-rättsliga kraven och miljöbalkens krav samtidigt som kulturmiljön skyddas och bevaras inklusive alternativa fiskväglösningar utreddes under lång tid innan nu aktuell ansökan ingavs till mark- och miljödomstolen.

Naturvårdsverket ser inte att ytterligare utredningar skulle kunna leda till någon annan slutsats än att det sökta alternativet är det enda realistiska alternativet utifrån behovet att få till en långsiktigt fungerande fiskvägslösning som inte innebär ett oacceptabelt ingrepp i kulturmiljön.

Naturvårdsverket vill dock framhålla att det inom ramen för denna ansökan endast är aktuellt att pröva de ansökta åtgärderna, dvs. ansökan anger ramarna för prövningen. Syftet med att utreda alternativa lösningar har varit att säkerställa att det inte finns några andra alternativ, än det som verket nu valt att söka tillstånd för.

3.3 Järleås naturreservat

Klagandena anser att de sökta åtgärderna strider mot syftet med och föreskrifterna för Järleås naturreservat.

Reservatsföreskrifterna för Järleås naturreservat innebär inget hinder mot de ansökta åtgärderna och det strider inte heller mot reservatets syfte att vidta åtgärder som syftar till att förbättra vattenmiljön och skydda och bevara den värdefulla kulturmiljön.

Naturvårdsverket har i den överklagade domen meddelats dispens från reservatsföreskrifterna för de åtgärder inom reservatet som är nödvändiga för att genomföra den tillståndsgivna vattenverksamheten. Naturvårdsverket vill, med anledning av att klagandena hänvisar till skötselplanen, framhålla att skötselplanen inte utgör en del av de juridiskt bindande reservatsföreskrifterna. Oaktat detta råder det enligt Naturvårdsverket inget motsatsförhållande mellan de åtgärder som Naturvårdsverkets ansökt om tillstånd för och de skötselåtgärder som följer av skötselplanen.

3.4 De planerade åtgärderna förbättrar möjligheterna att uppnå de EU-rättsliga kraven

Klagandena ifrågasätter bl a om konnektivitet vid anläggningen är en förutsättning för att god ekologisk status ska kunna uppnås och anser också att det kan finnas en risk för negativ påverkan på vattenmiljön om de ansökta åtgärderna vidtas.

Såväl vattenmyndigheten som länsstyrelsen har bedömt att åtgärder för att förbättra förutsättningarna för fiskvandringen förbi anläggningen är nödvändiga för att gällande miljökrav ska kunna uppnås. Naturvårdsverket instämmer i denna bedömning och anser att det torde vara uppenbart att de ansökta åtgärderna, om de genomförs, kommer att få en positiv effekt på vattenmiljön i Järleån. Naturvårdsverket bedömer inte att de sökta åtgärderna, annat än tillfälligt under byggnadsfasen, kommer att medföra någon negativ påverkan på vattenmiljön.

3.5 Den nationella planen för vattenkraften

Klagandena anser att det inte är möjligt att bedöma effekterna av de planerade åtgärderna innan de verksamheter i Järleån som omfattas av den nationella planen för att förse anläggningar för produktion av vattenkraftsel med moderna miljövillkor har omprövats.

Det finns inget behov av att samordna prövningen av åtgärderna vid Järle kvarn med de kommande omprövningarna enligt den nationella planen för vattenkraften. Redan genom den planerade utrivningen kommer vattenmiljöförhållandena kring anläggningen att förbättras, och utformningen av planerade åtgärder påverkas inte av en eventuellt ändrad utformning eller vattenföring vid andra anläggningar i vattendraget. Underlaget till ansökan är, som mark- och

miljödomstolen konstaterat, fullt tillräckligt för att kunna bedöma åtgärdernas effekter på områdets natur- och kulturmiljövärden.

3.6 Yttrande från vattenmyndigheten enligt 22 kap. 13 § miljöbalken

Nora kommun och de enskilda sakägarna anför som skäl för att yttrande från vattenmyndigheten bör inhämtas att utredningen i målet visar att det finns förutsättningar att förklara berörd vattenförekomst som kraftigt modifierad med hänsyn till kulturmiljön.

En grundläggande förutsättning för att en vattenförekomst ska kunna förklaras som kraftigt modifierad är att god ytvattenstatus inte kan uppnås utan att detta medför betydande negativ påverkan på det eller de intressen som motiverar utpekandet (se bl a Havs- och vattenmyndighetens vägledning för kraftigt modifierat vatten 2015:9, s. 22). Enligt Naturvårdsverkets bedömning är det fullt möjligt att uppnå god ytvattenstatus i berörd vattenförekomst utan att detta medför en betydande negativ påverkan på områdets kulturmiljövärden. Det finns därför enligt Naturvårdsverket inga förutsättningar att förklara berörd vattenförekomst som kraftigt modifierad med hänsyn till kulturmiljön.

Vidare får ett beslut om att förklara en vattenförekomst som kraftigt modifierad inte hindra uppnåendet av de miljömål som följer av EU:s andra direktiv på miljöområdet, se artikel 4.8 i ramdirektivet för vatten. Detta innebär att ett eventuellt beslut att förklara berörd vattenförekomst som kraftigt modifierad inte får medföra miljö kvalitetsnormer som innebär att bevarandemålen för Natura 2000-området Järleån, dvs. gynnsam bevarandestatus för berörda livsmiljöer och arter, inte är möjliga att nå. Av bevarandepLANEN framgår bl.a. att fria vandringsvägar vid Järle kvarn bedömts vara en förutsättning för att bevarandemålen ska kunna uppnås.

För att en domstol ska vara skyldig att inhämta ett yttrande från vattenmyndigheten gäller, utöver kravet på att utredningen i målet ska ge anledning att ifrågasätta normsättningens riktighet, att den eventuellt felaktiga normsättningen påverkar möjligheterna att föreskriva rimliga och ändamålsenliga villkor. Då syftet med de sökta åtgärderna främst är att uppfylla de EU-rättsliga kraven som gäller för Järleån torde det vara uppenbart att denna förutsättning inte föreligger. Domstolen har därför enligt Naturvårdsverket ingen skyldighet att inhämta ett yttrande från vattenmyndigheten enligt 22 kap. 13 § miljöbalken.

3.7 Åtgärderna kommer att genomföras med stöd av antikvarisk expertis

Hembygdsföreningen ifrågasätter, som Naturvårdsverket uppfattar det, om de sökta åtgärderna har bedömts av kulturhistorisk expertis.

De planerade åtgärderna kommer, som Naturvårdsverket tidigare framhållit, att genomföras i samråd med länsstyrelsen och med stöd av kulturmiljöexpertis i syfte att gestaltningen på lämpligt sätt ska anpassas till den omgivande kulturmiljön. Naturvårdsverket har också, efter synpunkter från bl a länsstyrelsen, åtagit sig omfattande anpassningsåtgärder i syfte att minimera påverkan på kulturmiljön.

3.8 Rätten till utrivning är ovillkorlig

Som mark- och miljödomstolen konstaterar i sin dom har den som är underhållsansvarig för en vattenanläggning enligt 11 kap. 19 § miljöbalken en ovillkorlig rätt att få tillstånd till utrivning om inte domstolen förordnar att underhållsansvaret ska överlåtas till någon annan. Syftet med denna

bestämmelse, som bl.a. Nora kommun påpekar i sin överklagandeskrift, är att det ansetts orimligt att den som äger en vattenanläggning ska behöva bära underhållsansvaret för all framtid för en vattenanläggning som denna inte längre har någon användning av (se prop. 1997/98:45 del 2 s 141).

Nora kommun och fastighetsägarna har hänvisat till Mark- och miljööverdomstolens avgörande, MÖD 2008:46. Målet gällde en ansökan om utrivning av två spegeldammar vid Hallstahammars kraftverk. Dammarna utgjorde villkor för driften av kraftverket vilket enligt Mark- och miljööverdomstolen innebar att det inte kunde anses föreligga en ovillkorlig rätt till utrivning så länge driften av kraftverket pågick och villkoren inte omprövades. Att det inte ansågs föreligga en ovillkorlig rätt till utrivning i det fallet beror således inte på att dammarna hade betydelse för kulturmiljön utan att bibehållandet av dammarna utgjorde villkor för driften av kraftverket. I detta fall är förutsättningarna annorlunda då det fråga om utrivning av en inte tillståndsprövad vattenanläggning som inte längre används för nyttjandet av vattenkraften. Det åberopade avgörandet från Mark- och miljödomstolen är därför enligt Naturvårdsverket inte tillämpligt i detta fall.

Den ovillkorliga rätten till utrivning påverkas inte, enligt Naturvårdsverkets uppfattning, av att dammen utgör en del av en kulturmiljö som är utpekad som riksintresse eller att dammen ägs av staten.

Eventuella verkställighetshinder som skulle kunna uppkomma för det fall att dammen och kvarnbyggnaden skulle byggnadsminnesförklaras påverkar inte heller den ovillkorliga rätten att få tillstånd till utrivning med stöd av miljöbalkens bestämmelser.

Naturvårdsverket vill i sammanhanget understryka att det inte är fråga om att riva ut dammkonstruktionen i sin helhet utan att det endast handlar om att riva ut dammluckorna och de betongfundament som utgör trösklarna vid luckorna. Övriga delar av anläggningen, såsom bropelaren i mitten och brobanan kommer att vara kvar efter utrivningen och anpassas till den omgivande kulturmiljön med hjälp av antikvarisk expertis.

3.9 Utdömd ersättning för rättegångskostnader är skälig

Naturvårdsverket delar mark- och miljödomstolens bedömning att utdömda rättegångskostnader får anses motsvara vad som varit skäligt påkallat för att tillvarata kommunens rätt i målet. Naturvårdsverket bestrider därför ändring av mark- och miljödomstolens dom i denna del.

4. Sammanfattning

De ansökta åtgärderna är enligt Naturvårdsverket den lösning som totalt sett bästa tillgodoser behoven av en långsiktigt fungerande fiskvandringlösning och att kulturmiljön, så långt det är möjligt, skyddas och bevaras.

Alternativa fiskvandringlösningar som skulle innebära att dammluckorna blir kvar och den aktiva regleringen fortsätter har utretts grundligt och utredningarna har resulterat i att det inte bedömts finnas något annat alternativ som tillräckligt väl tillgodoser både behovet av en långsiktigt fungerande fiskvandringlösning och behovet att skydda och bevara kulturmiljön.

De sökta åtgärderna medför, med de skyddsåtgärder Naturvårdsverket åtagit sig, ingen påtaglig skada på kulturmiljön och strider därför inte mot 3 kap. 6 § miljöbalken.

Det sökta åtgärder strider inte eller mot syftet med eller föreskrifterna för Järleåns naturreservat. De medför en förbättring av vattenmiljön i Järelån och bidrar till möjligheterna att uppnå beslutade miljö kvalitetsnormer och bevarandemål för Natura 2000-området Järleån utan att detta innebär ett oacceptabelt ingrepp i kulturmiljön.

Rätten att få tillstånd att riva ut en vattenanläggning påverkas inte av att anläggningen ingår i ett område som är utpekad som riksintresse för kulturmiljön, att anläggningen ägs av staten eller att eventuella verkställighetshinder kan föreligga enligt kulturmiljölagstiftningen.

Det saknas behov av att inhämta ett yttrande från vattenmyndigheten enligt 22 kap. 13 § miljöbalken.

Nacka den 29 april 2022

Naturvårdsverket, genom

Henrik Malmberg

Advokat

+46 (0)70 388 38 17

henrik@agnesadvokater.se

Agnes Larfeldt

Advokat

+ 46 (0)70 388 38 22

agnes@agnesadvokater.se